

Otázka: Sociologie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Jana Dvořáková

Sociologie je věda, která se snaží podat celkový obraz společnosti (společenských jevů a vztahů), její struktury a zákonitosti jejího vývoje. Snaží se zformulovat obecně platné principy společenského vývoje a poznat pravidla života sociálních skupin.

Sociologie jako věda vznikla v **1. polovině 19. století**.

Za jejího zakladatele se považuje **Auguste Comte**, který dal tomuto oboru název.

Původně tento obor nazval sociální fyzikou a členil ji na sociální statiku - řád (zkoumá podmínky života jedince, rodiny a společnosti) a sociální dynamiku - pokrok (teorie neustálého pokroku lidstva, pokrok probíhá podle 3 stádií).

Zákon 3 stádií:

- 1) teologické
- 2) metafyzické

3) vědecké

Sociologie není vědou ve smyslu přírodních věd. Tato skutečnost je dána 2 okolnostmi.

- předmět sociologického zkoumání se liší od předmětu zkoumání přírodních věd
- povaha sociologických nálezů se liší od povahy nálezů přírodních věd

Předmětem zkoumání sociologie: společnost a její struktura

- Poznatky sociologie mají pouze omezenou platnost, protože různé společnosti jsou odlišné.
- Liší se svou kulturou, institucemi, sociální strukturou a tím jak jsou sociálně organizovány.
- Povaha poznatků a zjištění sociologie je pouze pravděpodobností (=že něco nastane, ale také nastat nemusí).

Zdravý rozum = vědění a znalosti, jimiž se lidé řídí v každodenním životě.

Předmět sociologie

Émile Durkheim definoval sociologii jako vědu o sociálních faktech (móda, jazyk).

- jsou vůči člověku vnější
 - působí na člověka nátlakem
- Sociální fakta = jevy, které je nezbytné zkoumat nezávisle na individuích.
 - Jeho vymezení předmětu sociologie se nazývá sociologický realismus.

Max Weber definoval sociologii jako vědu o sociálním jednání (oblékání, česání).

- je smysluplné, obvykle zaměřené na určitý cíl

- je orientované na druhé lidi

- Je spjato s aktivitami lidí, kteří svým každodenním jednáním, kterému přiřazují smysl, vytvářejí den po dni společnost.

- Weber staví na jednotlivci, který je původcem sociálního jednání, společnost je pak sumou takto jednajících lidí.

Podobné vymezení předmětu sociologie se nazývá sociologický nominalismus.

- Sociální problém (nezaměstnanost) = je to, co společnost za problém považuje. Týká se celé společnosti, ne jedince.

- Sociologický problém (manželství) = týká se sociologie jako vědy. Jedná se o otázku, proč něco funguje určitým způsobem a jaké vnitřní a vnější vztahy společnosti to způsobují.

Metody sociologie

Kvantitativní výzkum

1) omezený obsah informací o mnoho jedincích

2) redukce počtu pozorovaných proměných a redukce počtu sledovaných vztahů mezi těmito proměnnými

3) snadná generalizace na populaci, měřitelná platnost

= testování pravdivosti hypotéz ve velkém vzorku tázaných.

Metody:

1) přímé pozorování - zaměřené a dobře plánované vnímání vybraných jevů, vše se pečlivě a systematicky zaznamenává.

2) rozhovor - informace jsou získávány v přímé interakci s respondentem

3) dotazník - respondent odpovídá písemně na otázky v tištěném formuláři

4) analýza dokumentů - analýza dokumentů nevytvořených za účelem pozorování

Kvalitativní výzkum

- 1) mnoho informací o malém počtu jedinců
- 2) redukce počtu sledovaných jedinců
- 3) problematická a někdy i nemožná generalizace na populaci

= má jinou logiku. Nejde o testování hypotéz, ale o hledání motivů, které stojí za jednáním lidí a hledání významů.

Metody:

- 1) zúčastněné pozorování - výzkumník se podílí na každodenním životě lidí
- 2) analýza osobních dokumentů - respondentova vypověď o vlastním životě nebo úvaha o určité události nebo problému (deník, dopis)
- 3) nestandardizovaný rozhovor - rozhovor mezi respondentem a tazatelem

Dějiny sociologie

Období protosociologie

- uvažování o společnosti před vznikem sociologie jako vědy

- 1) **Platón** - přichází s rozdělením obyvatel na vrstvy (vládci, strážci, řemeslníci)
- 2) **Aristoteles** - člověk společenský - zoon politikon. Systematik. Se svými žáky prozkoumal asi 150 ústav.
- 3) **John Locke** - navrhl rozdělení státní moci (zákonodárná, výkonná, federativní).
- 4) **August Comte** - v díle Kurz pozitivní filozofie pojmenoval sociologii jako vědu.

5) Herbert Spencer - představitel organicistického směru, kterým je společnost vnímána jako žijící organismus a jednatel je jeho buňka. Představitel zákona přirozeného vývoje.
- Podle něj je sociologie věda o vývoji společnosti, který probíhá v důsledku působení přirozených a přírodních zákonů. Společnost musí pracovat pro jednotlivce, ne naopak.
Analýza institucí (domáci, politická, církevní, průmyslová).

7) Emil Durkheim - zabýval se analýzou dělby práce, problémy sebevražd. Je považován za průkopníka kvantitativního šetření v sociologii.

8) Karl Marx - Spatřoval v kapitalismu příčinu problému moderního světa a upozorňoval na rozpory a boje mezi sociálními skupinami.

9) Max Weber - Zaměřil svůj zájem na sociální jednání. Jeho přístup je postaven na předpokladu smyslu a významu, které přiřazují jedinci svému jednání.

10) Vilfredo Pareto - teorie elit

20.století (3 směry)

1) funkcionalistické koncepce - vysvětluje přetrvávání sociálních institucí z hlediska funkcí, jež plní ve společnosti (**Talcott Parsons, Robert K. Merton**)

2) konfliktuální přístup - vysvětluje přetrvávání institucí z hlediska zájmů skupin, jež mají převahu nad jinými skupinami (**Lewis Coser, Randall Collins**)

3) interpretativní přístup - vysvětluje přetrvávání institucí z hlediska jednání lidí a významů, které těmto institucím přiřazují. (**George H. Mead, Erving Goffman**)

Česká sociologie - ve světě není příliš známá.

Zakladatel: T.G.Masaryk (zabýval se sociálními otázkami sebevražd, vytvořil 1.učebnici sociologie u nás), dále také Edvard Beneš - sociologie politiky (politika je praktická sociologie).

- „brněnská sociologická škola“ - (Chlupný, Fišer, Bláha)
- „pražská sociologická škola“ - (Král, Foustka)

-po únoru 1948 byla sociologie u nás považována za „buržoazní pavědu“

-60.léta → osvěžení sociologie

-po r. 1989 → rozmach sociologie (funguje na akademii věd)

Současnost: Miroslav Petrusek, Jiřina Šiklová, Jiří Buriánek, Jan Keller, Ivo Možný.

Chicagská škola

20.léta - 1935

- je tam laboratoř sociologie

- souvisí s rozvojem Chicaga

- věnují se především výzkumům sociologií města (pozorování, dotazníky)

→ souvisí to s přistěhovalectvím (nové jazyky, kultury...)

→ tato škola preferovala empirické terénní výzkumy

Socializace

= začlenění do společnosti. Je to celoživotní proces. Zprostředkovává ji především rodina, ale i škola.

Hlavní znaky:

- 1) komunikace - naučit se mateřskou řeč
- 2) naučit se základní společenské normy a pravidla
- 3) získat základní vědomosti
- 4) osvojit si své sociální role (student, syn, dcera)
- 5) individualizace = vytvoření osobnosti jedince

Faktory socializace:

- biologické - vrozené (vzhled)
- kulturní - souvisí se sociálními normami, hodnoty a společností jako celku

Fáze socializace:

primární - předškolní věk (do 3-6 let)

- nejvíce v ní na nás působí rodina (= hlavní činitel socializace). Je v ní podstatné naučit se řeč a základní společenské normy
- vysoký manuální rozvoj.

sekundární - období školního věku + puberta + adolescence

- působí na nás stále rodina + různé instituce (škola) a vrstevníci (touha po uznání od vrstevníků)
- velká samostatnost
- větší přehled o společnosti
- tolerance, umění se přizpůsobit

terciální = fáze týkající se spíše přizpůsobování novým situacím

- pevnější přátelské vztahy
- pevné a trvalé citové vztahy
- omezenost ve volném čase

→ stáří = přizpůsobení k většímu volnému času

Resocializace

= znovu začlenění do společnosti

- může být i cílená (nápravné zařízení, vězení...)

Prostřednictvím ní se uskutečňuje **sociální učení**, pomocí odměn a trestů.

Napodobování = učení na základě modelů a vzorů.

Sociální zpevnování (odměna a trest).

Teorie elit

- věnoval se jí **Vilfredo Pareto**

- členové elity jsou ti nejschopnější
- jsou to ti, kteří vládou hospodářsko-politické společnosti (šlechta, prominentní politici, vysoce postavení manažeři, vědci...)
- dochází ke koloběhu elit, jejich postavení se mění v rámci historie

Non-elita= ti, kteří jsou ovládáni elitou

- elita ovládá ostatní všemi prostředky (manipulace, nátlak, sliby...)

Dva typy elit:

- 1) lišky - je pro ně typická manipulace argumenty
- 2) lvi- k ovládnutí používají násilí

Kultura

1) zásadní odlišnosti od přírody

- vše co vytvořil člověk (kartáček na zuby)

2) veškerá tvůrčí činnost člověka

- umění (filmy, sochy, obrazy...)

3) zakotvené vzorce chování, vnímání a jednání, které si lidé jako členové společnosti odvojili

- jsou pozorovatelné v každodenním životě

1, materiální kultura

- památky, umění, technika, oblečení

Artefakty = předměty, které charakterizují určitou kulturu (kroje, sochy, jídlo)

Symbols = objekty, které mají určitý kulturní význam (vlajka, hymna, znak, klenoty)

2, duchovní kultura

- nehmotné věci (náboženství, hymna, tradice, jazyk, zvyky, hudba)

3, normativní kultura

Pravidla A morální (chování, etiketa...), B psaná (právo, zákony, vyhlášky)

Funkce:

1) vzdělávací a výchovná

2) relaxační

3) socializační

4) akumulační - zachování myšlenek a výtvorů předchozích generací

Kulturní difúze = kontakt mezi kulturami

Enkulturation = učení jedince žít v jiné kultuře (spojeno se socializací)

Endokulturation = přenos kultury z generace na generaci

Akulturation = kontakt 2 a více kultur (např. přestěhování dospělého)

- adaptace na jinou kulturu
- přijímáme a osvojujeme si jinou kulturu

Xenofobie = strach z něčeho neznámého

Subkultura = odlišuje se určitými znaky

(např. vegetariáni, rockeři, emo, sekty, skauti, mafie...)

Masová kultura

Masa = velký soubor lidí, který postrádá nějaký sociální řád

- ztrácí se osobnost → nejde o jedince, jde o rozšiřování kultury
- sdělování stejných nebo obdobných souborů vycházejících z malého počtu zdrojů velkým masám příjemců
- podmíněna sdělovacími prostředky
- vyvíjí se → není stálá
- tisk, film, rozhlas, rádio, televize, internet

+ rychlý přenos informací

+ zahrnuje velký počet lidí

+ snadná dostupnost

+ zvýšení popularity

+ propagace

- nepravdivé informace
- narušení soukromí
- ohrožení osobnosti
- manipulace

- závislost
- odtržení od reality

Sociální struktura

= síť vztahů jedinců, pozice a rolí a uspořádání vztahů ve společnosti.

1) sociální postavení

2) sociální role

3) sociální stratifikace společnosti

Sociální role = očekávané chování v rámci sociálního postavení

Každý člověk má několik sociálních rolí i pozic (kamarád, dítě, student, milenka...).

Způsoby získání sociálních rolí:

role připsané - jsou nám dány automaticky bez ohledu na naše kvality a schopnosti (dcera, Čech, dívka)

role získané - výsledek naší činnosti, záleží na kvalitách, dovednostech, IQ...
(sportovec, student, manželka, matka, řidič)

role vnucené - výsledek činnosti někoho jiného (oběť, nezaměstnaný...)

Další druhy sociálních rolí:

A) skupinové (student)

B) individuální (prezident, ředitel)

C) krátkodobé (nakupující)

D) dlouhodobé (syn)

E) volitelné (sportovec)

F) vylučující se

G) pronikající se - vyžadují stejné chování (dcera a vnučka; kamarád a spolužák)

Sociální status = hodnota postavení, často spojená s profesí

Hodnoty: vzdělání, profese (lékař) , majetek

1) připsaný (**vrozený** - pohlaví, věk; **vnucený** - nezaměstnanost, pacient, obět)

2) získaný - pozice ve společnosti, ovlivnitelný (např. vzděláním)

1) objektivní - ostatní nás vidí na vysoké pozici (ředitel firmy)

2) subjektivní - on sám se cítí špatně, má toho hodně

Ukazatele statusu: popularita, politický vliv, vzdělání, příjem, věk, majetek, oblečení.

Sociální stratifikace = rozvrstvení ve společnosti (lat. Stratum = vrstva)

Sociální vrstva = velká skupina lidí, která má ve společné znaky, kterými se liší od ostatních.

- Jejím základem je **nerovnost**, která se může vymezovat pohlavím, věkem, vzděláním, příjmem, náboženstvím, prestiží či ekonomickým kapitálem.

1) vertikální - nerovné rozdělení (ekonomický kapitál)

2) horizontální - rozdělení např. místem bydliště (Praha, vesnice)

Systemy:

1) otrokářský - otrok nemá žádná práva, otrokář si s ním dělá, co chce

2) kastovní

- typické pro Indii (1955 tam byly právně zrušeny)

- do kast se rodíme, není možný přechod mezi kastami

- nedovoluje se sociální mobilita

A brahmáni - kněží, nejčistší a nejvyšší rasa

B kšatrijové - bojovníci a vládci

C vajšijové - (osobně svobodní) kupci, řemeslníci

D šúdrové - dělníci

E párijové - nečistí, vyloučení ze společnosti

3) stavovský

- typický pro feudální společnost
- stavy byly rozděleny podle vlastnictví půdy

A šlechta - nejvyšší, urození

B duchovenstvo - kněží

C heterogenní skupina - měšťané, nevolníci, obchodníci, řemeslníci

4) třídní společnost

Třída = skupina lidí, která má stejný vztah k výrobním prostředkům

- typické pro moderní společnost
- možný přechod mezi třídami

Sociální mobilita

= pohyb mezi vrstvami a třídami

- není možná v kastovním systému

1, vertikální mobilita ↓ ↑

- přesun mezi třídami, výrazné změny (plat, známé)
- vzestupná a sestupná

2, horizontální mobilita → ←

- pohyb v 1 vrstvě, nevýrazné změny

Intragenerační mobilita

= mobilita v rámci 1 generace, v rámci jedince
(hledáme rozdíly mezi cíly, které jsme si určily a kterých jsme dosáhli)

Intergenerační mobilita

= v rámci 2 generací
(poměření pozic rodičů a jejich potomků)